

TÜRK HUKUK TARİHİ

SINAVDA ÇIKACAK KONULAR

HAKAN: Allah tarafından kendisine siyasi hakimiyet (kut) verilmiş, devletin başındaki ulu kimsedir. Hakanlık devleti kuran aile içinde irsidir. Hakan; siyasi, idari ve askeri yetkilerle donatılmıştır.

-Komutanları belirler

-Kumanda eder

-İlahi yetkileri vardır

-Kanun koyma yetkisi vardır

-Yönetim saltanat şeklindedir

-Yargılama yapar

-Devletin sancağı sayılan ve kutsal kabul edilen altın kurt başı hakanın çadırı, otağı ya da sarayının önünde tutulur.

Eski Türk devletleri merkeziyetçi birer monarşidir. Boy beylerinin varlığı merkeziyetçi yapıyı yumuşatmaktadır. Keza kurultay ve töre hakanın iktidarını sınırlamaktadır.

KURULTAY: Türk devletlerinin işleyişinde kurultay, toy, devlet meclisi denen toplantılar yapılırdı. Devlet bünyesindeki aşiret ve boyların katılımı ile oluşur. Hem devlet işlerinin görüşüldüğü siyasi ve askeri bir meclis hem dini ayin ve ibadetlerin yapıldığı tören hem de bazı eğlencelere sahne olan bir şölendi.

-Yılın 1. 5. ve 9. aylarında olmak zere 3 kez hakanın sarayında yapılırdı.

-2. toplantıda hakana bağlılık belirtilir, toplantıya katılmayanlar için bağlılığından şüphe duyulurdu.

-3. toplantıda askeri konular görüşülürdü.

-Yasama görevi görür, alınan siyasi ve askeri kararlar hakanı bağlardı.

TÖRE: Sosyal ve hukuki kuralların bütününe töre denir. Törenin bir örf adet hukuku şeklinde Türklerin kurduğu devletlerin birinden diğerine geçtiği görülmektedir.

Törenin oluşması;

-Halk arasında var olan adetlerin belirli bir süre sonra hukuki karakter kazanması

-Hakanın iradesi

-Kurultayda alınan kararlar

CEZA HUKUKU: Türk devletlerinde cezalandırma yetkisi devlete aittir. İhkak-ı hak yasaktır. Hakana yönelik siyasi suçlarda yargılamayı bizzat hakan yapardı. Diğer suçlarda hakimler yargılama yapardı. Suçlar ağır suçlar ve hafif suçlar olarak 2'ye ayrılırdı. Ağır suçlar idam, hafif suçlar para cezasıdır. Hakimlik itibarlı bir meslekti.

AİLE HUKUKU: Aileyi oluşturan esaslar örf adet hukuku şeklinde ortaya çıkmıştır. Türk ailesine pederi aile denmektedir. Evlenen erkekler evden ayrılır ayrı bir ev kurardı, aile yuvası geride kalan en küçük erkek evlada kalırdı.

Evlenme: Taraflar evlenme konusunda anlaşınca kızın ailesine ödenecek kalını tespit ederlerdi. Evlilikten önce nişanlılık dönemi vardır. Türklerde ölen babanın ikinci eşi ile oğlun ya da yenge ile küçük kardeşin evlenmelerine de rastlanmaktadır.

Kalın: Evlenme anında kızın ailesine yapılan ödemedir. Düğün bu ödeme yapılırca olurdu. Bu miktar sosyal ve iktisadi duruma göre belirlenir ve 4 bölümden oluşur. Bunun bir satış bedeli olduğunu iddia edenler de olmuştur.

1. Kara Mal: Söz kesme anında kızın babasına verilen, çeyiz hazırlamakta kullanılan maldır.

2. Yelü: Nişanlı erkeğin ilk ziyaretinde verdiği hediyedir.

3. Tüy Mal: Düğün masraflarına katılmak için verilen maldır.

4. Süt Hakkı: Kızın annesine damat tarafından verilen hediyedir.

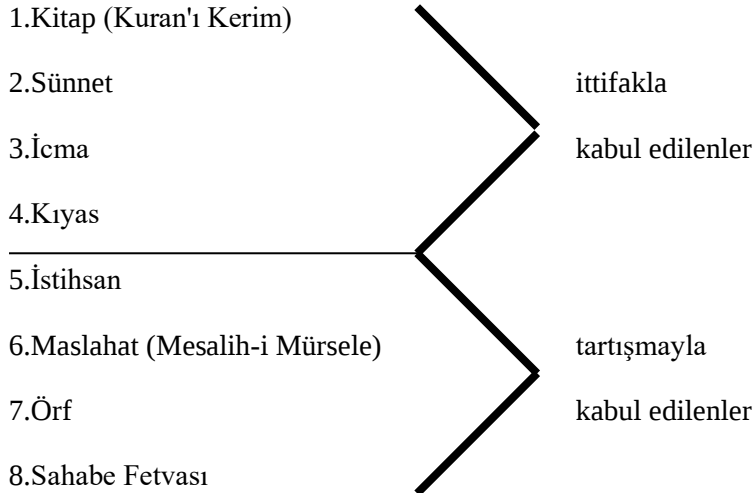
Nişanın bozulması durumunda kızın ağır kusurlu olduğu haller dışında kalın geri alınmazdı.

Boşanma: Aile birliğinin yürümediği; kocanın kadına fena muamelesi, iktidarsız olması, gayrimeşru ilişkiye girmesi gibi sebeplerle kadının boşanma hakkı vardır. Kocanın kusurlu olması halinde kalın iade edilmezdi, kadın getirdiği çeyizi geri götürürdü.

Evlat Edinme: Türk devletlerinde evlat edinme uygulaması vardı. Evlatlık bazen karşılıksız bazen de süt sevinci denen bir bedel ile yapılırdı.

Miras Hukuku: Evlenmiş ve aileden mal olarak ayrılmış erkek çocuk ile çeyiz olan kız çocuğun miras hakkı yoktur. Miras dul kalan eş ile erkek çocuklara aittir. Baba ocağı en küçük erkek çocuğa aittir.

İSLAM HUKUKUNUN TEMEL KAYNAKLARI

1. Kitap (Kuran'ı Kerim): İslam hukukçusu bir hukuki problemi çözmek isterse bakacağı ilk kaynak. İlgili hüküm varsa uygulanacak kural odur. Hz. Peygamberin 23 yıllık Peygamberlik hayatı boyunca bölüm bölüm gelmiştir. Her bağımsız bölüme sure, sureleri oluşturan cümlelere de ayet denir. Kuran-ı Kerim'deki hukuk ile ilgili ayetlerin İslam hukukçularınca yorumlanmasına fıkıh denir.

2.Sünnet: Hz. Peygamberin sözleri, davranışları veya başkalarının söz ve davranışlarını onaylamasıdır.

a. Sözlü sünnet: Hz. Peygamberin sözleri,

b. Fiili sünnet: Hz. Peygamberin davranışları,

c. Takrirî sünnet: başkalarının söz ve davranışlarını onaylamasıdır.

Kitapta bir hüküm bulunmadığında sünnete başvurmak zorundadır. Peygamberin tüm söz ve davranışları sünnet kapsamına girmez, onun Peygamber olarak söyledikleri yaptıkları sünnet kapsamına girer. Sünnet, Kuran-ı Kerim'de olmayan bir konuda norm koyabilir. Sünnetleri konularına göre bir araya getiren büyük hadis koleksiyonlarından en itibarlı 6 tanesi Kütüb -i Sitte yani altı kitap büyük üne kavuştu.

Sünnet iki kısımdan oluşur; senet ve metin.

Senet: Metnin ilk kaynağından 3.asrın ortalarına kadar getiren kimselerin isim zinciridir.

Metin: Hz. Peygamberin söz ve davranışlarını anlatan kısımdır.

Senetteki Ravi Sayısına Göre Hadisler

a) Mütevatir: Her nesilde yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan çok sayıda ravi tarafından rivayet edilen hadis.

b) Meşhur: 1. ve 2. nesilde ravi tarafından rivayet edilmişken sonraki nesillerde çok fazla ravi tarafından rivayet edilen hadisler.

c) Ahad (Birli): Her nesilde bir kişi tarafın rivayet edilen hadistir.

3. İCMA: Kuran'da ve sünnette olmayan konularda İslam hukukçularının hukuki bir mesele üzerinde herhangi bir dönemde görüş birliğine varmalarıdır. İcmanın kitap ve sünnete dayanması gerekmektedir. İcma bir tür içtihadı birleştirme kararıdır ve bağlayıcıdır.

İcma;sarih (açık) icma ve sükutî (zımni) icma olarak ikiye ayrılır.

Sarih icma; bir konudaki tüm hukukçuların açıkça görüş bildirmeleri ve bu görüşlerin aynı noktada birleşmesidir.

Sükuti icma; bazı hukukçuların görüş bildirmeleri diğerlerinin karşı çıkmasıdır.

4.KIYAS: Hakkında herhangi bir hüküm bulunmayan hukuki meselenin, hakkında hüküm bulunan başka bir hukuki meseleye benzetilmesine kıyas denir. Hüküm bulunan mesele asıl, hüküm bulunmayan meseleye fer (makis), aralarındaki ortak nedene illet, sonuca da hüküm denir.

5.İSTİHSAN: Kıyasla (açık kıyas) sabit olan bir hükümden ayrılıp, başka bir kıyasa (gizli kıyasa) başvurma işlemidir. Özel bir meselede genel kurallardan ayrılarak başka bir kuralın benimsenmesidir.

6.MASLAHAT (MESALİH-İ MÜRSELE): Hakkında kitap, sünnet, icma ve kıyas bulunmayan bir hukuki meselede fayda/yararlılık sonucuna göre hukukçunun karar vermesidir. Maslahatın bir hukuk kaynağı olabilmesi için kitap, sünnet ve icma ile sabit olan bir hükme aykırı olmaması gerekir. Maliki ve Hanbeli mezhebi ayrı bir hukuk kaynağı olarak görürken Şafilerle Hanefiler yeterli görmezler.

7.ÖRF: İnsanların sürekli olarak yapa geldikleri işlere örf/adet denir. Kitap, sünnet ve icmanın olmadığı durumlarda hukuk kaynağı olmuştur. Örf ve adetin yerel nitelikleri taşıması Kuran'ın yorumlanmasında da etkili olmuştur.

8.SAHABE FETVASI: Sahabe ve Hz. Peygamberi gören ve bir süre onunla birlikte olan kimselerdir. Bu insanların hukuki görüşleri kitap, sünnet ve icmanın bulunmadığı durumlarda hukuk kaynağı olarak kabul edilmiştir. Sahabenin ittifak ettiği konular bağlayıcıdır ve bunlar icmadır.

İSLAM HUKUKUNUN DÖNEMLERİ

A) HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ: İslam hukukunun oluşumunda en önemli bölümüdür. Mekke dönemi ve Medine dönemi olarak ikiye ayrılır.

1.Mekke dönemi: 13 yıl sürmüştür. İslam dinini insanlara duyurmaya ve insanları bu dine kazandırmaya çalışıldığı dönemdir. Bu dönemde gelen ayetler daha çok Allah'ın birliği Peygamberin varlığı üzerinedir, ortada bir siyasi yapı yoktur.

2.Medine dönemi: Müslümanlar kalabalıktır ve toplumda ağırlıkları vardır. Bir siyasi yapı oluşmuştur adeta. Medine'de bir İslam devleti kurulmuştur. İslam hukuku yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde kitap ve sünnet 2 temel kaynaktır.

B) DÖRT HALİFE VE SAHABE DEVRİ: Hz. Peygamberin 632'de ölmesi İslam hukuku açısından iki temel kaynağı kitap ve sünnetin kesilmesi demektir. Bundan sonra kitabın hukuki yorumu yani fıkıh ilmi gelişti. Bu dönemde sahabe fetvası da önemli bir hukuk kaynağı olmuştur. Devletin sınırları genişlemiş, farklı sosyal ve yapı ve kültürler İslamiyet'e dahil olmuştur. Dört halife döneminde halifeler hukuki sorunların çözümünde doğrudan rol oynamışlardır. Dört halife döneminde halifeler hukukçu sahabelerin görüşlerine çok önem verirler. İslam devletlerinin idari yapısının çekirdeği olan divan bu dönemde oluşmuştur. Yürütme ve yargının ayrılması da bu dönemde olmuştur. Farklı içtihatların oluşması farklı mezheplerin oluşmasına temel olmuştur.

C) TABİİLER DÖNEMİ: Emevilerin hüküm sürdüğü, Hz. Peygamberden sonra ikinci neslin yaşadığı dönemdir. İslam devleti bu dönemde genişlemeye devam etmiştir. Arap Yarımadası dışında yeni hukuk meseleleri doğmuştur. Bu dönemde ıslahat faaliyetlerinde iki farklı okul vardır.

1.Ehli Hadis: Problemleri kitap ve sünnet ışığında çözüyordu.

2.Ehli Rey: Kitap ve sünnet kaynaklığı konusunda tereddüt etmeyen ancak burada hüküm bulunmadığından reye yönelen kimselerdir.

Rey: Hukuki meseleye uygulanacak çözümleri bulurken kendi yorumunu da katmadır.

D) MEZHEPLERİN TEŞEKKÜL DÖNEMİ: Hicri ikinci asrın başından dördüncü asrın ortasına kadar devam etmiştir. Bu dönemin en belirgin özelliği mezheplerin teşekkülü ve bu mezheplerin ortaya koyduğu esasların sistemleştirilmesi ve yazılı hale getirilmesidir.

1.Hanefi Mezhebi: Kurucusu Ebu Hanife'dir. Fıkıh mezhepleri içinde en fazla taraftarı olandır. Küfe merkezde olup rey okulunun en önemli temsilcisidir. Toplu içtihat faaliyetleri yapılmıştır. Hadisler konusunda çok dikkatli davranmıştır.

2.Maliki Mezhebi: Kurucusu İmam Malik'tir. Hukuki meseleleri talebeleriyle tartışmazdı. Farazi sorular üretmez, böyle soruları da cevaplamazdı. Kitap ve sünnetin yanı sıra Medine'deki yerleşmiş teammüllere önem verirdi. Kitap, sünnet, icma, amel-i ehl-i Medine (Medine tahammülü) – kıyas - sahabe fetvası - maslahat – örf/adet - seddi zera-i – istihsan - istislah sıralamasını kullanırdı. Kendi içtihatlarını topladığı muvatta isimli eseri vardır.

3.Şafi Mezhebi: Muhammed İdris Eş Şafi, Hz. Peygamberin kabilesi kureyştendir. Kendisine kadar olan mezheplerin sentezini yaptı. Fıkıh, hadis ve rey okullarının sentezidir. İmam Şafi kitap sünnet ve icmanın kaynaklığında diğer mezheplerden farklı düşünmektedir ancak sünnete daha çok önem verirdi. İlk defa İslam hukuk ilminin esaslarını (usul-ü fıkıh) yazılı hale getirdi.

4.Hanbeli Mezhebi: Ahmed Hanbel tarafından kuruldu. Hadis okulunun en önemli temsilcisidir. Hanbel; sünnete hatta bunların zayıf kabul edilenlerine bile ayrı önem vermiş, kıyası tercih etmiştir. Suudi Arabistan'daki resmi mezheptir.

E) TAKLİT DÖNEMİ: Hicri 4.asırdan 13. asra kadar olan dönemden -yani 'Mecelle-i Ahkam-ı Adliye'nin hazırlanmasına kadar geçen uzun dönemde- bu döneme, geçmiş dönemlerde oluşmuş fıkıh mezheplerinin ortaya koyduğu yorumlar genişletilmiştir. Fıkıh ilmi durgunluk dönemine girmiştir. Bu döneme kadar yetişmiş hukukçuların görüşlerine aykırı görüş çıkmamıştır. Sosyal yapı fazla değişmemiştir. Bu dönemde usul-i fıkıh eserler kaleme alınmıştır. İslam hukukunun resmi tedvin teşebbüsleri olmuştur.

F) KANUNLAŞTIRMA VE YENİ İÇTİHAT DÖNEMİ: Osmanlı döneminde Mecelle-i Ahkam-ı Adliye (1869-1876) hazırlanışı İslam hukuk tarihinde yeni bir dönemdir. Mecelle ile ilk defa bir devletin öncülüğünde İslam hukukuna dayalı kanunlaştırma hareketi başlamıştır. Bu hareket 1917 Hukuk-i Aile Kararnamesi ile devam etmiştir. Böylece İslam Hukuku modern kanunlaştırma tekniğine uygun uygulama alanına sokulmuştur.

İSLAM HUKUKUNUN ÖZELLİKLERİ

1) Dini Kaynaklıdır: Temel esasları Allah ve Hz. Peygamber tarafından belirlenmiştir. Birinci kaynak kitap, ikinci kaynak sünnettir. Bu iki kaynaktan hüküm varsa bu hükümler uygulanmak zorundadır. Bu özellik onu kendine özgü (sui generis) yapmaktadır. Kitap ve sünnet dışındaki kaynaklar beşeri kaynaklardır. Hem dünyevi hem uhrevi ikili bir yaptırımı vardır.

2) Hukukçuların Ferdi İctihatları İle Oluşmuştur: Dört Halife dönemi dışında içtihatların oluşumunda devletin katkısı olmamıştır. Çünkü dört halife de müçtehit hukukçu idi. İslam Hukuku ferdi içtihatlarla oluşmuş, hatta Hz. Peygamberde bunu teşvik etmiştir.

3) Meseleci (Kazuistik) Metotla Doğmuştur: İslam Hukuku başlangıçta tek tek hukuki meselelere getiren çözümler ve yorumlarla doğmuştur. Genel hükümler konmak yerine her mesela ayrı ayrı ele alınmıştır. Hicri 3. asırdan itibaren genel kaideler konmaya başlamıştır.

soyut-somut kuralların avantajları, dezavantajları nelerdir?

OSMANLI DÖNEMİNDE HUKUK

Osmanlı Hukukunun genel yapısı Şer-i ve Örf-i karakterli olmasıdır.

Şer-i Hukuk: Klasik fıkıh kitapları içinde yer alan ve geçmiş dönemlerde devletin müdahalesinden bağımsız oluşan hukuktur. Müçtehit hukukçuların içtihatlarına dayanır.

Örf-i Hukuk: Padişah emir ve fetvalarından oluşan hukuktur. Bu hukukun oluşmasında devletin en üst kademelerindeki devlet adamlarından oluşan Divan-ı Hümayun ve örf-i hukuktan sorumlu nişancıların önemi büyüktür. Padişah tarafından konan hukuk kuralları onların hayatlarıyla sınırlıdır. Her padişahın yürürlükte kalmasını istediği kanun ve imtiyazları yenilemesi gerekirdi.

Kanunname: Kanunnameler daha çok kamu görevlilerinin uyması için çıkarılmıştır. Askeri ve idari yetkililerin vatandaşlara keyfi ceza ve uygulamalarına engel olmak amacıyla hazırlanmıştır. Kanunnameler halka duyurulur ve halkın kanuni haklarını öğrenmesi sağlanırdı. İslam hukukunda özellikle kitap ve sünnet tarafından teferruatlı olarak düzenlenmemiş alanlarda devlet başkanı olan padişaha uzun asırlar boyunca cezai ve mali konularda düzenleme yapma imkânı ortaya çıkmıştır.

Şer-i Hukuk ve Örf-i Hukuk birbiri ile uyum içerisinde olmuştur. Osmanlı Padişahları Şer-i Hukuk'un düzenlediği konularda kanun koymamaya, diğer konularda da kanun koyarken Şer-i hükümlere ters düşmemeye özen göstermişlerdir. Kanunnamelerin şer-i hukuka uygunluğu Şeyhülislam tarafından kontrol edilirdi. Hem örf-i hem şer-i hukukun aynı mahkemelerde kaza edilmesi(yargılama faaliyeti) ikisinin uyumunu da arttırmıştır.

örfi hukukun doğuş sebepleri nelerdir? neden ihtiyaç duyulmuştur?

Şer'iyeye Mahkemeleri: Osmanlı devletinin başlangıcından Tanzimat'a kadar her türlü hukuki ihtilafların çözüldüğü yerdir. Burada Kadı ve yeteri kadar yardımcısı bulunurdu. Genelde tek hakimli mahkemelerde kadılar zaman zaman müftülerinde görüşlerini alırdı. Kadılar görev yaptıkları bölgelerde görev yapmazlar ve belli sürelerde tayin edilirdi. İslam hukukunda Osmanlı'da genelde yürütme ve yargı ayrı olmuştur. Kadı görev yaparken mülki amirlere bağlı çalışmazdı. Kadılar yargılama işlemleri dışında noterlik görevlerini de yerine getirirlerdi. Hem hukuk hem de ceza davalarına bakarlardı.

****Gayrimüslimlerin davalarına da bakmışlardır.** Genelde tek hakimlidir, bazen 3 hakimli de olmuştur. Kadıların yanında müftüler de vardır. Müftü dini açıdan fetva verir, fetvası bağlayıcı değildir.

****Kadının 4 yardımcısı vardır:**

1.Naib: Kadı yardımcısı

2.Suhudu'l Hal: Şahitler (genellikle eski kadılar)

3.Kassam: Özellikle miras hukukundaki kadı yardımcıları

4.Katip: Yazı işlerine bakarlar

****Osmanlı ailesinin resmi mezhebi Hanefidir. Kadılar genellikle Hanefi mezhebine mensuptur. Başka mezheplere mensup vatandaşlar, davaları için kendi mezheplerindeki kadı naiblerinin karar vermesini talep edilebiliyordu. Bu naiblerin verdiği hükmü Hanefi kadısı tasdik ve icra ederdi.**

OSMANLI HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI

1. Kitaplar: Şer-i hukuk alanında çoğu medreselerde ders kitabı olarak da okutulan fıkıh kitapları aynı zamanda kadılara mahkemelerde aradıkları hükümleri bulmakta yardımcı oluyorlardı.

2. Fetva Mecmuaları: Kadıların ikinci önemli bilgi kaynağı fetva mecmualarıdır. Sual cevap şeklinde hazırlanan ve sorulan soruya kesin cevaplar veren fetvalar içeren bu mecmualar en çok karşılaşılan sorunlara yer vermesi, Hanefi mezhebi içinde hakim görüşü bildirmeleri sebebiyle çok sık başvurulmuş bir kaynak olmuştur. Kadıların hükümlerini özellikle bir Şeyhülislam fetvasına dayandırması önemliydi.

3. Kanunnameler: Padişahların daha ziyade örf-i hukuk alanında koymuş oldukları kanunları toplayan bu kanunnameler 3 gruptur:

- a) Belli bir konuda hüküm içerenler.
- b) Sancak ve vilayetlerdeki arazi ve vergi kanunlarını toplayan vilayet ve sancak kanunları.
- c) Bütün imparatorlukta uygulanan genel hükümler içeren kanunnameler.

4. Şer'iyye Sicil Defterleri: Mahkemelerde yapılan her türlü işlemlerin suretlerinin yer aldığı sicil defterleridir. İslamiyet'in ilk dönemlerinden beri tutulmuştur. Hükme bağlanan davaların ispatında kullanılmaktadır. Ayrıca evlenme, boşanma, satış, vakıf kurma gibi ilk dönemlerden beri mahkemelerde yapılan işlemlerin mevcudiyetinin ispatında kullanılmıştır.

****Osmanlı'nın Yürürlük Kaynakları**

Hakimin hüküm verirken baktığı kaynaklardır. 4'e ayrılır:

1.Kitaplar: Bizdeki kanunlar gibidir. Tek bir kitap yoktur.

2.Müftülerin Fetvaları

3.Kanunnameler

4.Şer'iyye Sicilleri: Eski mahkeme kararları ve arşiv.